

נצבים

(ב) וכמו"כ בהכתוב השני: כיון שרש"י מצינו "ולמעלה הוא אומר" ומעתיק התיבות "בספר התורה הזאת", הרי כבר ידוע לאיזה כתוב הוא מתכווין — ול"ל להעתיק גם התחלת הכתוב "גם כל חלי גו'", ואפילו את"ל שיש טעם שצ"ל גם ההתחלה — מאי טעמא ולא די בתיבות אלו [ולסיים "וגו'"], כ"א מעתיק גם "וכל מכה וגו'"?

(ג) בהעתקת כתוב זה כותב תחילה טיפא דקרא "בספר התורה הזאת" ואח"כ (מסמנו ברישא דקרא) "גם כל חלי וכל מכה וגו'".

(ד) מהי כוונת רש"י (כשהוא חוזר לציין את הפסוק ש"למעלה") שכותב בפרש"י הקללות הטפחא וכו' — וממ"נ: אם משום איזה טעם יש צורך לסמן את הכתוב בתוכן הפרשה, הול"ל זה בתחילת פירושו במקום התיבה "ולמעלה (הוא אומר)"; ואם בפעם הראשונה מספיק לצינו "למעלה" סתם — כש"כ שאין צורך בסימן נוסף כשמזכירו בפעם השני? — והול"ל: למעלה, או שט הטפחא וכו' (ע"ד שאמר להלן) "וכאן וכו'".

גם עצם התירוץ דורש ביאור:

(ה) אף לאחר שרש"י מסביר שאין

א. עה"פ: "והבדילו ה' לרעה גו' ככל אלות הברית הכתובה בספר ה' תורה הזה" מעתיק רש"י התיבות "הכתובה בספר התורה הזה" ומפרש: "ולמעלה" הוא אומר בספר התורה הזאת, גם כל חלי וכל מכה וגו'. הזאת ל' נקיבה מוסב על התורה, הוזה ל' זכר מוסב על הספר. וע"י פיסוק ה' טעמים הן נחלקים לשתי לשונות, בפרשת הקללות הטפחא נתונה תחת בספר והתורה הזאת דבוקים זל"ו לכך אמר הזאת, וכאן הטפחא נתונה תחת התורה נמצא ספר התורה דבוקים זל"ו, לפיכך ל' זכר נופל אחריו שהלשון נופל על הספר".

וצלה"ב:

(א) למה מעתיק מן הכתוב דהכא גם תיבת "הכתובה", והלא קושיתו (וכן פירושו) הם רק בהתיבות "בספר התורה הזה"?

(1) פרשתנו כט, כ.

(2) כ"ה ברוב הדפוסים. אבל בדפוס שני (ועד"ו הוא ברש"י כתי) הגירסא: "הכתובה בספר התורה (וברש"י כתי אין תיבת "ה' תורה" בה"ה) הוזה — ולמעלה הוא אומר גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת, הזאת לשון נקיבה כו" (ועוד שינויים בדיוקי הלשונות). ובדפוס ראשון חסרה ההתחלה, ונשמטה שורה באמצע פירוש (ע"י אותיות הדומות), וראה לקמן הערה 6, 8.

(3) תבוא כח, טא.

(4) וכמדובר כמ"פ מעתיק תיבות מסוימות מהכתוב בשביל הקושיא, או בשביל התירוץ (או לשלול תירוץ אחר שהי' אפשר לתרוץ).

(5) ותיבה זו מועתקת ברש"י גם לפי

הג' (בדפוס שני ו) ברש"י כתי (אף שתיבת "התורה" חסרה שם).

(6) משא"כ בדפוס שני ורש"י כתי (ראה לעיל הערה 2). אבל גם לפי הג' שם צלה"ב: למה מעתיק גם התיבות "אשר לא כתוב"?

אולם מהמשך הכתוב גופא מובן שאין מקום לקושיא זו: מדאמר הכתוב (וזהי גם כוונת רש"י בהוסיפו להעתיק גם) "הכתובה בספר התורה הזה", היינו שהמדובר הוא בהכתיבה, הרי מובן שזה קאי ושייך לה"ספר" שבו כתובה ה"ברית" ("ספר" הוא הדבר שבו כותבים); משא"כ "תורה" שהיא שם לתוכן הדברים הכתובים בספר, ולכן אתי שפיר בפשטות מה שאמר הכתוב בל' זכר, "הזה", מכיון שהוא מוסב על ה"ספר", אלא שהפסיק הכתוב בתיבת "התורה" לבאר תוכנו של הספר. אבל קשה מזה ש"למעלה" (שגם שם נאמר ל' "כתוב" ובכ"ז) הוא אומר בספר התורה הזאת?

ג. ע"ז מתרץ רש"י: (דכיון שנאמר שם) "גם כל חלי וכל מכה וגו' (לכן צ"ל) הזאת ל' נקיבה מוסב על התורה, (משא"כ כאן) הזה ל' זכר מוסב על הספר". היינו כי למעלה העיקר בה"פסוק היא "התורה", וההכרח לזה הוא

סתירה בלשונות הכתובים, מפני של"הזה" דהכא מוסב על הספר, ול"הזאת" דהתם מוסב על התורה — הרי האי שינוי גופא טעמא בעי: למה שינה הכתוב — דכאן מדגיש "הספר" ושם — על "התורה", והרי בשניהם נאמר אותו הלשון: "בספר התורה"?

ב. ויובן כ"ז בהקדים עוד דיוק בפירש"י:

לכאורה אין צורך להקשות בכתוב דידן מפני הסתירה מכתוב אחר, כי בפסוק זה עצמו קשה כתבו "הזה" (ל' זכר), כיון שתיבת "התורה" הסמוכה לה היא ל' נקיבה? (והכתוב למעלה בפ' תבוא "התורה הזאת" הוא מדויק — ואי"ז בגדר לשון שקולה שאין לה הכרע) — והו"ל לתרץ שאין כוונת הכתוב כאן כפי הנראה לפום ריהטא, אלא ש"הזה" מוסב על ה"ספר", שהוא ל' זכר (כי ה'ל' דבפ' תבוא אי"צ ל' ישוב כי מדויק הוא, כנ"ל).

(8) ואף שאין רש"י מעתיק בפירוש ה"תיבות" (אשר לא) כתוב, מ"מ ע"י שמעתיק תיבת "הכתובה" דהפסוק דילן, מדגיש בזה שהקושיא היא מצד תיבה זו, ומעצמו מובן שכונת קושייתו היא מצד תיבת "כתוב", ומובן זה ג"כ מהסגנון: למעלה כו' הזאת כו' הזה — היינו שרק בזה שינוי בין ב' הפסוקים, ולהגירסא בדפוס שני ורש"י כת"י (ראה לעיל הערה 2) מועתק הוא בפירוש בפרש"י.

(9) עפ"י ה"ל יומתק למה התחיל רש"י בתירוצו בהפסוק דפ' תבוא ואח"כ בהפסוק דילן אף שצ"פ פשטות * צריכים

(7) במשכיל לרוד כתב, דלעיל אמרו משה ימים רבים קודם מותו ועדיין לא נשלם ספר התורה ליכתבו, ולכן לא שייך לומר ספר הזה * כו' אלא דצ"פ תורה היא, אבל כאן שכבר הגיע יום מותו כו' ובו ביום סיים משה לכתוב הס"ת שייך לומר ספר הזה.

אבל [נוסף ע"ז שאי"מ מהי הנפק"מ בנוגע אמירת "ספר הזה" אם יסיים בו ביום או בעוד ימים, והרי בין כך ובין כך הוא לפני הגמר, הנג'] גם לתירוצו הוא רק טעם למה כאן אפשר לכתוב "הספר הזה", אבל פשוט שגם "בספר התורה הזאת" מתאים, וא"כ אי"מ למה שינה מ"מ ש' לפנ"ז, ובפרט שבפשטות מתאים יותר לומר "הזאת" מפני סמיכות תיבת "הזאת" לתיבת "התורה".

(*) אבל ע"ד ההלכה איתא בנדרים (ג, א. וראה נזיר ב, א. תוס' שבת כ, ב ד"ה במה. ועוד) "זימנין מפרש ההוא דפתח ברישא זימנין ההוא דסליק מפרש ברישא".

(*) וצ"ע מפרש"י משפטים כד, ז.

יש דברים הנכתבים בפירוש ויש דברים שנלמדים מהנכתב בפירוש כי בכללו הם — וגם אותם מתכוון ה' כותב שיורו (מל' תורה) אותם ע"י ספר זה, הנקרא "ספר התורה", וכמוכן כ"ז מפרש"י¹⁰ במש"נ "אשר כתבתי להורותם, כל תרי"ג מצות בכלל עשרת הדברות" — אף שרק עליהם נאמר "כתבתי". וכן גם בפרשת תבוא כשאומר שיתוסף על ה"כתוב בספר התורה" — כוונתו שיתוסף גם ע"ז שהוא בכלל הכתוב והכתוב מכון שיורוהו מתוך הכתוב. וכאן, אדרבא, ההוראה הנכללת בה"כתוב" עיקר — שהרי תוכן פסוק זה הוא להגדיל ההפחדה ככל האפשרי, כנ"ל, ולכן תיבת "התורה" עיקר, ומובן שפיר מה שמסיים בל' "זאת".

זהו החילוק בין ב' הפסוקים: בפסוק שלפנינו, מכיון שאין תוכן הענין מכריח שתיבת "התורה" היא העיקרית — יל"פ כפשוטו "הכתובה בספר" — (שתוכנו) תורה — הוה"; משא"כ בהכתוב ש"למעלה" שתוכנו מכריח ש"התורה" עיקר.

ד. אבל עדיין אי"ז מספיק: עם היות שמתוכן הכתובים בפ' תבוא מוכח ש"התורה" הוא העיקר ולכן כתוב "הזאת", ובפרשתנו העיקר הוא "בספר" ולכן כתוב "הוה" — מ"מ כדי שלא לתת מקום לטעות וקושיא הי' מתאים יותר לכתוב בפרשתנו "בספר הוה" ולהשמיט תיבת "התורה", ומובן מאליה לאיזה ספר מתכוין; וכמ"כ בפ' תבוא — "התורה הזאת" (בהשמטת "בספר"). [ואף שאין זו קושיא מצ"ע (למה נ"י

מצד רישא דקרא "גם כל חלי וכל מכה וגו'"¹⁰;

ענין הקללות והתוכחה בפשטות הוא להתרות את בני' למען ישמעו ויראו לסור מדרך התומצ"ז; ומובן ש' כל מה שמרבים ומחמירים בהתראה, בה במדה תגדל היראה לעבור על התומצ"ז.

ולכן כשאומר "גם כל חלי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת יעלם וגו'", שהכוונה להפחידם ביותר: נוסף על כל הכתוב באריכות גדולה לפני זה הנה יתוסף "גם" "אשר לא כתוב" — אבל יעלם הוי' גו'; ולא רק חלק ממנו, כ"א "כל חלי וכל מחלה", הכל — היינו שיש לכלול בזה כל שאפשרי ליכלל¹¹.

והנה ב"ספר", שענינו שהוא כתוב.

להשיב על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון (ראה לדוגמא: רש"י ר"ס נח. וישב לה, יג. ויקרא ד, יו. קדושים כ, כז. בהעלותך ח, כד. ועוד). אבל ראה פירש"י נח יא, ט. וירא יט, לג. ולהעיר מפרש"י ח"ש כד, כד) — כי טעם לשון הפסוק שלנו מובן מעצמו, ועיקר כוונת רש"י היא רק לתרץ הפסוק דפ' תבוא (ורק דא"ג וביקצור מפרש גם פסוק שלנו), לכן מתחיל בזה.

(10) וכ"ה גם להג' בדפוס שני ורש"י כתי', אלא שלג' זו מעתיק רש"י תיבות אלו בהקושיא אבל גם זה לפי שנוגע לה' תירוצ, וכדרכו של רש"י לפעמים שמעתיק תיבות מסוימות של איזה כתוב וכיו"ב כי פירשו בהקושיא, אף אם מצד הקושיא עצמה הי' אפשר להסתפק בלא תיבות אלו, כי נוגעים הם לתירוצו.

(11) ובפרט שיש מקום לומר שכונתו זו היא בעיקר בפ' תבוא — יותר מבפ' בחר קוטי, ולכן בפ' תבוא ישנם "מאה קללות חסר שתיים" ובפ' בחוקותי רק מ"ט (פרש"י ריש פרשתנו).

וכו' — כי כולם הם חוק¹⁶ ורצון השם, שהוא ורצונו אחד — ומקיימם מפני "רצון הפשוט" שבו (באדם) — וכמובן גם מדברי הרמב"ם הידועים¹⁷ — בקב"ע ומסנ"פ.

ומכיון שהובטחנו "אם בחוקותי תלכו גו' ונתתי גשמיכם בעתם גו'", מובן שההנהגה הנ"ל, שהיא ציווי התורה, בה תלוי השפעת כל טוב גשמי ורוחני.

אבל אם בא לחלק ולהפריד ולומר שמועה¹⁸ זו נאה ושמועה זו כו', ועבי' רה גוררת עבירה — להפריד בין תושב"כ ותושבע"פ, מקבל התושב"כ כעיקר, והתושבע"פ כטפל ח"ו וכו', ה"ז היפך התורה וגורם למניעת הברכות וכו'.

וזהו שכתב רש"י ש"בפרשת הקללות הטפחא (המורה על הפסק ופירוד) נתונה תחת "בספר", והתורה הזאת דבוקים זל"ז — היפך הברכה בא עי"ז שמפסיקין בין "בספר" — תושב"כ, ו"התורה" — תושבע"פ, כנ"ל.

והסיבה לפירוד הנ"ל הוא שאין נרגש אצלו הבחי' ד"אשר לא כתוב בספר התורה הזאת" — בחי' המסנ"פ וקב"ע, שהן למעלה (לא כתוב¹⁹) מהעבודה המפורשת ומוסברת בטעמי' בתושב"כ (בספר) ותושבע"פ (התורה).

16) שלכן בכללות — כל המצות נקראות "חוקים", אף שבפרטיות נחלקות ל"עדות חוקים ומשפטים, וכמשנ" (ומתחיל) "העדות והחוקים והמשפטים" (ומסיים) "כל החוקים האלה" (ואתחנן ו. ה. ו. כד).

16*) הל' גירושין ספ"ב.

17) עירובין סד, א.

18) ראה תו"א צט, ב. לקו"ת ויקרא ד, ב. שערי אורה צט, ב. ועמ'. וראה לקו"ש חיי"ב ע' 212 ואילך.

תוספו תיבות אלו) כי כן דרך המקראות, אולם בנדו"ד יש מקום לקושיא זו מצד השינוי בין ב' הכתובים].

לזה מוסיף רש"י "וע"י פיסוק ה"טעמים הן נחלקים לשתי לשונות" — היינו שאין מקום לטעות וקושיא כלל, כי הטעמים מפסיקים ומחלקים ברור לשתי לשונות.

ובזה תובן הדגשת רש"י "בפרשת הקללות" (שאין זה לשם ציון, כנ"ל) כי זה שהפרשה תוכנה (להפחיד ב"ריבוי) קללות — מכריח ש"התורה" עיקר ולכן מוכרח שיהי' פיסוק ה"טעמים באופן הנ"ל.

ה. מ"ינה של תורה" שבפרש"י דילן:

כל התורה כולה "תורה אחת" היא, אף שבפרטיות נאמר בה²⁰ "תורותי" — להביא תושבע"פ הלכה למשה ב"סיני" — ובכל אחת מהן קלות וחמורות וכו'. ואמרז"ל²¹ "לא תהא יושב ושוקל מצותי של תורה", והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה²², ועוד.

ואף שזוהי מצוה קלה וזו — חמורה, הרי כולם רצונו של הקב"ה. ואפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש ניתן למשה בסיני, ובקיומו ממלא רצון השם — ואך זה צ"ל טעמו האמתי לקיום ה"תומצ", ולא מפני השכר או הפכו וכו', ופשיטא דלא מפני שזוהי מצוה שכלית

13) תולדות כו, ה. ובפרש"י שם.

14) תנחומא עקב ב. דביר פ"ו, ב. ל"ש יתרו רמז חצו. ועוד.

15) אבות פ"ב מ"א. וראה לקו"ש חיי"ב ע' 69.

ובה באה האזהרה (בפירש"י) שלא להפסיק בין פרטי התורה כ"א לקיים כולם לפני ה"א — בקב"ע ומס"נ ש' למעלה מן השכל וכו' — עבודת ה' תשובה.

ואעפ"כ ה"ו מפורש רק בפירש"י (תושב"ע"פ) ובפרשתנו, אבל בתושב"כ הוא בפ' תבוא ורק ברמז — כי ה' הפרש (בנוגע לרע וכו') בכללות בין ב' פרשיות אלו הוא שפ' תבוא היא פ' התוכחה, נאמר ענין הרע (ועונשו) — שלכן צ"ל מלכתחילה סור מרע) — אבל לא נתפרש ענין התשובה וה' עבודה דאפכא חשוכא לנהורא. והנה כל ענין הרע הוא כמס"נ" כל פעל ה' למענהו וגם רשע ליום רעה — שיהפך הרעה ליום — אלא שתכלית זו בהרע היא בהעלם עד שיגלה אותה האדם ע"י עבודתו. ולכן בתושב"כ (לשון תורה — מפי הגבורה, ברוה"ק"י — קודם עבודת האדם) בא זה ברמז; פ' נצבים מדבר בארוכה ע"ד עבודת התשובה (לאחרי סיפור הרע והתוכחה) ותשו"ע (ומל ה"א את לבבך וגו') — לכן נתפרש הרמז ב(תושב"ע"פ — לשון חכמים"י) פרש"י שבנצבים, בה נקרא בתושב"כ מפורש ובאריכות ע"ד עבודת התשובה.

וקורין אותה בשבת שלפני ר"ה — ומחשבה טובה ועאכ"כ דבור הקב"ה מצרפם למעשה — יתרה מזה בתשובה

נוסף ע"ז בר"ח שמביאו בשער התשובה — הלכות ופס"ד התשובה.

- (25) משלי טז, ד. וראה תניא פכ"ז.
 (26) מגלה בסופה תורה משה מעצמו.
 (27) עפ"ז יומתק הא ולשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד (ע"ז נח, ב. חולין קלו, ב) — דלכאורה הו"ל לחכמים לומר דוקא בלי

משא"כ מי שמרגיש גם את "אשר לא כתוב בספר התורה הזאת", הרי זה פועל אצלו שלא יחלק ו"יפסיק" בין פרטי התורה. ואדרבה: יקיים כולם בקב"ע ומס"נ: וע"ד שהוא בפשטות הענין, שע"י שמרגיש חומר האזהרה, כולל "גם כל חלי וכל מכה וגו' אשר לא כתוב בספר התורה הזאת", ה"ו פועל חיזוק יתר בשמירת התומ"צ.

ו. ע"פ הנ"ל מובנת גם השייכות של פ' נצבים להזמן שקוראין אותה יי — "לעולם קודם ר"ה"י: ההרגש דקב"ע ומס"נ הנ"ל בכללותו הר"ע עבודת התשובה שהיא עבודה שלמעלה ממדידה והגבלה יי. ועל כן התשובה בכוחה למלאות הפגמים יי שע"י העדר קיום התומ"צ, כי היא למעלה מתומ"צ. ומכיון שחודש אלול (ובפרט בהשבת שלפני ר"ה דמינ"י מתברך ר"ה יי) הוא זמן עבודת התשובה ובקשת רחמים וכו', לכן קורין או פ' נצבים, שבה כו"כ פסוקים בענין התשובה יי ופרט"י.

- (19) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב. ועוד.
 (20) לקו"ת ר"פ נצבים.
 (21) ראה זח"א קכט, סע"א. וראה לקו"ת שם מד, ג מה, ג אחרי כו, ג ובכ"מ.
 (22) ראה לקו"ת שם מה, ג"ד. דרמ"צ מצות וידי ותשובה. ועוד. וראה לקו"ת ח"ד ע' 1345.
 (23) שהוא בימי הסליחות (או שבת הנקרא שבת סליחות).
 (24) ראה ג"כ פי' הרמב"ן (ל, יא) — אלא שאין זה פשט"מ ולכן פרש"י דקאי על כל התומ"צ.
 — להעיר מלקו"ת ד"ה כי המצוה הזאת (מה, סע"ג) "וכ"כ בריח פ"א משער התשובה בשם הרמב"ן" — דיש מקשים למה מביא מר"ח כו' הרי הרמב"ן לפננו — ומובן בפשטות: הרמב"ן בנדו"ד הוא בפ' עה"ת

דאפילו דק הרהר תשובה תומ"י נעשה
 בפועל ע"פ דין תורה צדיק גמור"י
 ועומדים"י ונעשית הכתיבה חתימה
 טובה לשנה טובה ומתוקה בגשמיות
 וברוחניות.

(משיחת ש"פ נצו"י תשכ"ו)

ותומ"י זוכים בדין ונצבים היום
 כולכם לפני ה"א — מאירים וקיימים

תורה, ובמכש"כ הא דחייב אדם לומר בלשון
 רבו (ברכות מז, א. וש"נ).
 (28) קדושין מט, ב.

(29) ראה תנחומא ריש פרשתנו. וראה
 תורת הבעש"ט — "היום יום" כה אלול.

נצבים ב

אבל עפ"י צלה"ב:

(א) מנ"ל לרש"י, בפשוטו של מקרא, שנתגלירו? דלכאורה, אדרבה: כשם שמוכן הכרחו של רש"י שה"חוטבי עצים וכו'" אינם מבני ישראל מד" חלקם הכתוב בסוג בפ"ע ולא נכללו ב"כל איש ישראל"י, כן מוכח, לכאור' רה, שאינם גרים, מאחר שגרים כבר חשיב לפני זה "גרך אשר בקרב מחניך"י, וכמפורש בפרש"י עצמו בגמרא*: "מדקרינהו לחוטבי עצים באנפיהו ש"מ לאו בכלל ישראל נינ" הו ולא בכלל גרים כו'".

(ב) מהי כוונת רש"י בכתבו "מלמד (שבאו כנענים כו') ולא קאמר: "כנ" ענים באו להתגליר וכו'?"

(ג) למה מעתיק (בהראי') ממש"כ ביהושע "ויעשו גם המה" גם תיבת "בערמה" — הרי גם בלעדה מובנת וברורה ראיתו?

ב. הביאור בכל זה:

בפשוטו של מקרא מוכח ש"חוטב

א. רש"י בפירושו עה"פ: "טפכם נשיכם וגרך אשר בקרב מחניך מחוטב עציר עד שואב מימין", מעתיק ה" תיבות "מחוטב עציר" ומפרש: "מל" מד שבאו כנענים להתגליר בימי משה, כדרך שבאו גבעונים בימי יהושע, וזהו האמור בגבעונים: ויעשו גם המה בערמה, ונתנם משה חוטבי עצים ושואבי מים".

וכתבו המפרשים: שכוונת רש"י היא כמ"ש בתנחומא "מלמד שבאו הגבעונים אצל משה ולא קבלו"י ש" נאמר ויעשו גם המה בערמה וגו' מהו גם המה ללמדך שבאו אצל משה ולא קבלו", היינו: שבפועל לא כרת משה עמהם ברית, אלא ש"נתנם משה — מיד — חוטבי עצים ושואבי מים"; והיינו, שנשארו עבדים לבני"י.

אמנם מזה שרש"י מוסיף (על התנחומא) "שבאו כנענים) להתגליר", ומשמית (הכתוב בתנחומא) שלא קבלו משה, מוכח: שלשיטת רש"י (בפשוטו של מקרא) קבלו משה ונתגלירו בפועל.

- (1) פרשתנו כט, י. וראה תנחומא כאן.
- (2) ילקוט ש"ע פ.
- (3) יהושע ט, ד.
- (4) רא"ב, שפ"ח. ועוד. וראה רמב"ן עה"פ.
- (5) ראה עץ יוסף שם שכן הגירסא הי' נכונה. וכ"ה הגירסא בילקוט"ש.
- (6) ראה עץ יוסף שם.
- (7) וכמו שפרש"י ביבמות (עט, א ד"ה מחוטב).
- (8) ואין לומר שהכוונה שרק "באו כו' להתגליר", אבל בפועל לא התגלירו — כי א"כ הוספת תיבת "להתגליר" מיותרת לגמרי!

- (8) משא"כ "טפכם נשיכם וגרך אשר בקרב מחניך" שלא נכללו ב"כל איש (ולא אשה וטף) ישראל" (ולא גרים*).
- (9) במשכיל לדוד כתב שזהו גופא הכרחו של רש"י "שבאו כנענים וכו'" — אבל זה מתאים לומר רק לפי המפרשים ששיטת רש"י היא שבפועל לא נתגלירו, אבל ע"פ מש"כ בפנים ששיטת רש"י היא שנתגלירו בפועל, הרי הקושיא שבפנים היא על רש"י.

(*) כי גם ע"ד הפשט ישנו חילוק בין בן ישראל לגר, כדמוכה מזה שבכו"כ מצות מפרטת התורה שגם הגרים חייבים בזה. וראה צפע"נ עה"פ.